

NİHÂNÎ, YOZGATLI ALÎ (1251/1835?-1324/1906)*

Divan şairi

Orhan KURTOĞLU

Anahtar Kelimeler: Nihânî, Divan Edebiyatı, Yozgat, 19. Yüzyıl Türk Edebiyatı

Asıl adı Ali, mahlası Nihânî'dir. Yozgat'ta yaşayan ve Bardakçılar namıyla tanınan bir ailedendir. Yozgatlı halk şairi Meftûnî'nin amcasıdır. *Velâyet-nâme-i Hacı Bektaş-ı Velî* adlı eserinin nüshalarındaki ketebe kayıtlarında yer alan Ali Nihanî b. Mehmed Tevfîk Yozgadî künyesinden Mehmed Tevfîk adlı birinin oğlu olduğu anlaşılmaktadır. Nihânî, ilk öğrenimini memleketinde tamamladıktan sonra medrese tahsili için İstanbul'a gitmiştir. Bektaşiliğe mensup olan Ali Nihânî, Hacı Bektaş-ı Velî Dergâhı Postnişini Feyzullah Efendi (ö. 1879)'nin davetine uyarak İstanbul'dan Hacı Bektaş'a gelmiş ve dergâhta rüştiye muallimliği yapmıştır. Buradaki öğrencileri arasında dergâhın şeyhi Feyzullah Efendi'nin kendisinden sonra şeyh olacak çocukları Ahmed Cemâleddîn Çelebi (1862-1921) ve Veliyeddîn Hürrem Çelebi (1868-1940) ile yine tanınmış mutasavvıf halk şairlerinden Sıdkı Baba (1865-1928) da vardır (Özen 1990: 509). Hacı Bektaş-ı Velî'ye olan muhabbet ve bağlılığı sebebiyle buraya yerleşen Nihânî, 1324/1906 yılında 71 yaşında iken yine burada vefat etmiştir.

Medrese tahsilinden dolayı Arapça ve Farsçaya hâkim olan ve çevresinde parlak zekâsıyla tanınan Nihânî (Işıtman 1992: 12, Doğan 2005: 385)'nin bilinen üç eseri vardır.

1. *Velâyet-nâme-i Hacı Bektaş-ı Velî*: Türk tasavvuf edebiyatında yazılmış önemli manzum velâyetnâmelerden birisidir. 1296/1878-79 tarihinde kaleme alınan eserin telif tarihi olan 1296/1878-79 yılı, eserin sonunda yer alan 7 beyitlik bir kıt'ada belirtilmiştir. Ali Nihânî, *Velâyet-nâme*'nin sebebi telif bölümünde eserini Hacı Bektaş-ı Velî Dergâhı Postnişini Feyzullah Efendi'nin teklif ve ısrarıyla yazdığını söylemiştir.

2. *Menâkıb-ı Murtazaviyye*: Hz. Ali sebebiyle inen ayetler ile Peygamber'in Hz. Ali hakkındaki hadisleri, Hz. Ali'nin faziletleri, evliliği, ilmi, halifeliliği, vasiyeti ve şehadetinden bahseden bir eserdir. Dibacesinde, eserin *Mısbâh-ı Râh-ı Sâlikân Mesâlik-i Enbiyâ ve Lü'lü-i Sa'âdet-i Bahr-ı Velâyet-i Murtazâ* isimli Farsça bir eserin Türkçeye tercümesi olduğu belirtilen menâkıb-nâmenin bilinen iki nüshası Millî Kütüphane'de Yz B 349 ve Yz A 5294'te bulunmaktadır.

3. *Dîvân*: Bu iki eserden başka Işıtman, "Gayr-i matbu olan *Dîvân*'ı vefatında Hacı Bektaş'ta kalmış ve şimdi kimde olduğu malum değildir." (1992: 12) ifadesiyle Nihânî'nin bir de *Dîvân*'ının olduğunu haber vermektedir. Ancak bu eser hakkında şimdilik bundan başka bir bilgi yoktur.

Yaklaşık 6200 beyitten oluşan *Velâyet-nâme*'de vezin bakımından oldukça başarılı olan şair, dil bakımından da eserin mesnevi nazım şekliyle yazılmış asıl kısımlarında gayet sade bir söyleyiş tercih etmiştir. Ancak eser içerisine serpiştirilmiş methiyelerinde almış olduğu medrese eğitiminin ve klasik edebiyat geleneğinin etkisiyle memduhun kimliği ve Bektaşilik içerisindeki konumuna bağlı olarak nispeten ağır bir dil kullanmıştır. *Menâkıb-ı Murtazaviyye*'nin mukaddime kısmı oldukça süslü bir dille yazılırken eserin asıl kısmında ise *Velâyetnâme*'de olduğu gibi genel okuyucu gözetilerek daha sade bir üslûp tercih edilmiştir. *Velâyetnâme*'de asıl metinden vezin ve nazım şekli bakımından farklı olarak Hacı Bektaş-ı Velî ve Seyyid Cemâl'i öven musammatlara yer veren şair, *Menâkıb-ı Murtazaviyye*'de de manzum söyleyişlere başvurmuş ve Hz. Ali ve Ehl-i beyt'e karşı duyduğu hürmet ve muhabbeti şiirlerle de göstermek istemiştir. Şairin Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman için yazılan medhiyeleri de bu yönüyle dikkat çekici mahiyettedir.

Eserlerinden Örnekler

Velâyet-nâme-i Hacı Bektaş-ı Velî'den

Müseddes

Der-Sitâyiş-i Hazret-i Pîr Kuddise Sırruhu

Hüviyyet âsumânından esen bâd-ı sabâdır bu
Eren ma'nâyâ sırr-ı hazret-i Âdem Baba'dır bu
Îrâdet-kerde-i kuddûsiyân-ı müctebâdır bu
Şeh-i iklim-i cân cism ile hem mahv u hebâdır bu
Ali'nin nesl-i pâki mazhar-ı âl-i abâdır bu
Kelâmu'llâhî câmi' nokta-i esrâr-ı bâdır bu
Elifdir tâcî fakr içre giyip terk etdi nâsûtu
Ki bin bir âşiyâne murgudur bu murg-ı lâhûtî
Yem-i ma'nâda vahdet Yûnus'unun oluban hûtu
Halîlâsâ beşerlikden çıkıp kesr eyleyen putu
Ali'nin nesl-i pâki mazhar-ı âl-i abâdır bu
Kelâmu'llâhî câmi' nokta-i esrâr-ı bâdır bu
Eşigi pâye-i arş-ı berîne mirsad u mi'râc
Vüsûl-i ka'be-i tahkîke tav'-ı emridir minhâc
Rû'ûs-ı iftihâr-ı evliyâyâ zâtıdır ser-tâc

Hulûs-ıla tavâfın eyleyendir ekber-i huccâc

Ali'nin nesl-i pâki mazhar-ı âl-i abâdır bu

Kelâmu'llâhî câmi' nokta-i esrâr-ı bâdır bu

Serîr-ârâ-yı kutbiyyet şeref-dârende-i levlâk

Uluvv-i kadrine nisbetle pestdir bu tokuz eflâk

Edince murg-ı lâhûtunu cismi âşiyânın çâk

Yine kendisi kendi meyyitin gasl eyledi ol pâk

Ali'nin nesl-i pâki mazhar-ı âl-i 'abâdır bu

Kelâmu'llâhî câmi' nokta-i esrâr-ı bâdır bu

Emîrâ seyyidâ rahm et Nihânî bir kemînindir

Penâh u melce'i ancak senin bâb-ı emînindir

Himâyet eyle onu ger şimal ü ger yemînindir

Degil merci' bana tenhâ derin rûy-ı zemînindir

Ali'nin nesl-i pâki mazhar-ı âl-i abâdır bu

Kelâmu'llâhî câmi' nokta-i esrâr-ı bâdır bu

(Ali Nihânî. *Velâyet-nâme-i Hacı Bektaş-ı Velî*. Milli Kütüphane. 06 HK 1750. 329.)

Kaynakça

Ali Nihânî (a). *Velâyet-nâme-i Hacı Bektaş-ı Velî*. Milli Kütüphane 06 HK 1750.

Ali Nihânî (b). *Velâyet-nâme-i Hacı Bektaş-ı Velî*. Milli Kütüphane 06 HK 9582.

Ali Nihânî (c). *Menâkıb-ı Murtazaviyye*. Milli Kütüphane Yz B 349.

Ali Nihânî (d). *Menâkıb-ı Murtazaviyye*. Milli Kütüphane Yz A 5294.

DOĞAN, D. (2005). *Yozgat Şair ve Yazarlar Ansiklopedisi*. Sorgun: Sılam Yay.

GÖLPINARLI, A. (1995). *Vilâyet-nâme-Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî*. İstanbul: İnkılap Yay.

GÜL, M. (1984). *Şeyh Cemaleddin Efendi'nin Aşığı Halk Ozanı Sıdkî Baba, Hayatı ve Şiirleri*. Ankara.

İŞITMAN, M. (1992). "Âşık Meftûnî ve Âşık Nihânî". *Bozok Dergisi* 12: 12.

KURTOĞLU, O. (2011). "Ali Nihânî'nin Manzum Hacı Bektaş-ı Velî Velâyetnâmesi ve Velâyetnâmedeki Hacı Bektaş-ı Velî Medhiyeleri". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi* 57.

NOYAN, B. (1986). *Firdevsi-i Rûmi-Manzum Hacı Bektaş Veli Vilâyetnâmesi*. Aydın.

OCAK, A. Y. (1992). *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*. Ankara: TTK Yay.

ÖZEN, K. (1990). "Yeniceli Âşık Sıtkı (Pervane) Hakkında Yapılan Çalışmalar". *I. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu*. 21-23 Kasım 1990. Adana. http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/semp_1/ozen.pdf [Erişim: 08.02.2010].

USLU, M. (2000). "Hacı Bektaş Velî Gerçeği". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş-ı Veli Dergisi*. <http://www.hbvdergisi.gazi.edu.tr/index.php/TKHBVD/article/view/331/323> [Erişim 12.08.2013].

* Bu madde, Orhan KURTOĞLU, "NİHÂNÎ, Yozgatlı Alî", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nihani-yozgatli-ali> adresinden Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü tarafından verilen izinle alınmıştır.